

Pathology of the Persian Language and Literature Teaching Curriculum at Farhangian University

H. Taghizadeh¹, M.R. Pashaei², A. Nisi³

Abstract

Introduction: The present study was conducted with the aim of investigating and identifying the challenges of the curriculum of Persian Language and Literature at Farhangian University.

Methods and Data: The data of this study were collected using a mixed method (qualitative and quantitative) and a descriptive-analytical approach. Qualitative content analysis and questionnaire tools were used to analyze the information. Statistical analysis was performed using SPSS and Friedman test for prioritization. The statistical population of the study included student teachers, professors and curriculum planners at Farhangian University, which was conducted using random sampling. For this purpose, the size of the statistical population was determined and selected as 15 specialized professors in the field of Persian language education, 125 students in the field of Persian language education, and a total of 5 curriculum planners.

Finding: The research findings show that the current curriculum is at an average level with an average achievement of goals of 54.76% and an importance coefficient of 16.98 out of 25. Also, the desired performance of 55% of the goals and the need to improve 45% of the components are essential. The critical indicators of the curriculum are: learning motivation (11.91) with the lowest score, the largest gap: 10.91 units between the best and worst component, and the highest dispersion and standard deviation of 8.67 is in the teaching element. Also, the current program, with an average performance of 55%, requires changes in the following areas: educational equity by reducing the 10.91-point gap between components, pragmatism by increasing the share of practical skills from 46% to 65%³, and flexibility in developing evaluation and teaching methods. These changes can increase the program's efficiency by up to 25% and lead to the training of more efficient teachers. Also, from the perspective of the three target groups, the most important elements of the curriculum include teaching strategies, objectives, content, evaluation, and implementation, which are considered among the most important disadvantages of implementing the Persian language and literature curriculum.

Keywords: Farhangian University, curriculum planning, Persian language and literature teaching, pathology, education.

¹ Department of Arabic Language and Literature, Farhangian University, P.O. Box 889-14665, Corresponding author, Tehran, Iran, E-mail: drtaghizadeh@yahoo.com

² Department of Persian Language and Literature, Farhangian University, P.O. Box 889-14665, Tehran, Iran.

³ Master's student, Persian Language and Literature, Shahid Mofateh Campus, Farhangian University, Tehran, Iran.

آسیب‌شناسی برنامه درسی رشته آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان

تقی زاده، هدایت الله^۱، محمدرضا پاشایی^۲، عبدالحسین نیسی^۳

دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۵ پذیرش: ۱۴۰۴/۸/۱۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی و شناسایی چالش‌های برنامه‌ی درسی رشته زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان انجام شده است. داده‌های این مطالعه به روش ترکیبی (کیفی و کمی) و با رویکرد توصیفی-تحلیلی گردآوری شده‌اند. برای تحلیل اطلاعات از روش تحلیل محتوای کیفی و ابزار پرسشنامه استفاده گردید. تجزیه و تحلیل آماری با استفاده از SPSS و آزمون فریدمن برای اولویت‌بندی انجام شد. جامعه آماری پژوهش شامل دانشجومعلم، استادان و برنامه‌ریزان درسی دانشگاه فرهنگیان است که به روش نمونه‌گیری تصادفی انجام گرفت. بدین منظور حجم جامعه آماری تعداد استادان تخصصی رشته آموزش زبان فارسی ۱۵ نفر و تعداد دانشجویان رشته آموزش زبان فارسی ۱۲۵ نفر و برنامه‌ریزان درسی به صورت کل شمار ۵ نفر تعیین و انتخاب گردید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که برنامه درسی فعلی با میانگین تحقق اهداف ۵۴.۷۶٪ و ضریب اهمیت ۱۶.۹۸ از ۲۵، در سطح متوسطی قرار دارد. همچنین عملکرد مطلوب ۵۵٪ اهداف و نیاز به بهبود ۴۵٪ مؤلفه‌ها ضروری است. شاخص‌های بحرانی برنامه درسی عبارتند از: انگیزش یادگیری (۱۱.۹۱) با کمترین امتیاز، بیشترین شکاف: ۱۰.۹۱ واحد بین بهترین و بدترین مؤلفه و بالاترین پراکندگی و انحراف معیار ۸.۶۷ در عنصر تدریس است. همچنین برنامه فعلی با میانگین ۵۵٪ عملکرد، نیازمند تحول در این امور است: عدالت آموزشی با کاهش شکاف ۱۰.۹۱ واحدی بین مؤلفه‌ها، عملگرایی با افزایش سهم مهارت‌های عملی از ۴۶٪ به ۶۵٪ و انعطاف‌پذیری در توسعه روش‌های ارزشیابی و تدریس. این تحولات می‌تواند کارایی برنامه را تا ۲۵٪ افزایش داده و به تربیت معلمان کارآمدتر منجر شود. همچنین از دیدگاه سه گروه جامعه هدف، مهم‌ترین عناصر برنامه درسی؛ شامل راهبردهای تدریس، اهداف، محتوا، ارزشیابی و اجرا هستند که در زمره مهم‌ترین آسیب‌های اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی محسوب می‌شوند.

کلیدواژه‌ها: دانشگاه فرهنگیان، برنامه‌ریزی درسی، آموزش زبان و ادبیات فارسی، آسیب‌شناسی، آموزش و پرورش.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. گروه آموزش زبان و ادبیات عرب، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵، نویسنده مسئول، تهران، ایران، drtaghizadeh@yahoo.com

۲. گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵، تهران، ایران.

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد، زبان و ادبیات فارسی، پردیس شهید مفتاح، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

مقدمه

ادبیات غنی و قدیمی فارسی، فرهنگ، هنر، تمدن و میراث فکری ملل گذشته را تجلی می‌بخشد و منعکس‌کننده افکار، آرزوها و آرمان‌های ایرانیان در طول تاریخ پرفرازونشیب آنها است. برنامه درسی رشته ادبیات فارسی، در دانشسرای عالی یا همان دارالمعلمین مرکزی که در مهرماه ۱۳۰۷ خورشیدی به دارالمعلمین عالی تبدیل شد و در ۱۳۱۲ خورشیدی نام آن به دانشسرای عالی تغییر یافت، آغاز گردید. در خرداد سال ۱۳۱۳ با اختصاص کرسی این رشته به بدیع‌الزمان فروزانفر در دانشگاه تهران، آموزش و تدریس رسمی و متمرکز زبان و ادبیات فارسی به شکل علمی‌تر شروع شد. چراکه قبل از آن، برنامه مدونی برای آموزش زبان و ادبیات فارسی وجود نداشت و هر مدرسی به سیاق و سلیقه خود، از میراث ادبی و آثار رایج زبان در تعلیم شاگردان بهره می‌جست (چراغی، ۱۳۹۴: ۱۸).

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، برنامه درسی رشته زبان و ادبیات فارسی در دو شاخه کاردانی و کارشناسی، تهیه و اجرا شد تا اینکه در سال ۱۳۸۸ به همت کمیته هماهنگی تربیت‌معلم در دفتر تألیف کتب درسی «برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی» برای دوره‌های کارشناسی پیوسته و ناپیوسته، تهیه و به اجرا درآمد.

با تأسیس دانشگاه فرهنگیان (۱۳۹۰)، باتوجه به اساسنامه دانشگاه، طرح معماری کلان برنامه درسی و همچنین جهت‌گیری‌های اتخاذشده در برنامه درسی ملی تربیت‌معلم و سند تحول بنیادین، بازنگری برنامه درسی رشته آموزش زبان و ادبیات فارسی، ضرورت پیدا کرد (همان، ۱۹)؛ لذا باعنایت به موارد یاد شده هدف این پژوهش «آسیب‌شناسی برنامه درسی آموزش رشته زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان» است.

آموزش عالی یکی از مهم‌ترین مراحل آموزش رسمی و یادگیری مستمر در مسیر زندگی انسان به‌منظور شکوفایی استعدادها و رشد و تکامل او است و به دلایل بسیاری، روز به روز بر متقاضیان آن افزوده شده است و این روند تاکنون ادامه داشته است (علوی لنگرودی، ۱۳۹۷: ۵). برنامه‌های درسی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها و عوامل مؤثر در تعیین موفقیت و شکست نظام‌های آموزش عالی هستند که نقش انکارناپذیری در تحقق یا عدم تحقق اهداف و مأموریت‌های آموزش عالی دارند (محمودی بردرودی، ۱۳۹۶: ۱۴). در آموزش عالی، هر برنامه درسی باید ضمن برخورداری از فراگیری لازم، منطبق بر نیازها و تحولات باشد تا توسعه شایستگی‌ها و چیرگی در دانشجویان مورد توجه قرار گیرد (علوی لنگرودی، ۱۳۹۷: ۷).

برنامه درسی پیونددهنده آموزش‌های متنوع و متعددی است که طی دروس مختلف به دانشجومعلمان عرضه می‌شود و همچون قلب در پیکره رشته آموزش زبان و ادبیات فارسی می‌باشد. از آنجاکه زبان و ادبیات فارسی محور، مدار و ستون فقرات تمامی رشته‌های درسی است؛ لذا بررسی آسیب‌شناسی برنامه درسی آن یکی از مهم‌ترین مسائل دانشگاه به شمار می‌آید. باتوجه به حساس‌بودن و اهمیت نقش برنامه‌های درسی زبان و ادبیات فارسی در تحقق اهداف آموزش عالی و ضرورت تداوم در امر بازبینی و بهبود آن، انجام این پژوهش می‌تواند گام مؤثری در فرآیند بهبود برنامه‌های درسی و آموزش عالی باشد.

بنابر آنچه گفته شد ضرورت ایجاد شکاف می‌کند به شناسایی آسیب‌ها، شکاف‌ها و عواملی که مولد ایجاد شکاف در برنامه درسی این رشته هستند به صورت جزئی پرداخته شود تا رسالت دانشگاه فرهنگیان در تربیت معلمان فرهیخته این رشته به‌طور کامل ادا گردد. پس سؤال پژوهش به این صورت بیان می‌گردد که آسیب‌های برنامه درسی رشته «آموزش زبان و ادبیات فارسی» دانشگاه فرهنگیان کدامند؟

این پژوهش از نظر ماهیت، کاربردی و از نظر روش، ترکیبی است. در بخش کیفی، با رویکردی توصیفی-تحلیلی به گردآوری و واکاوی داده‌ها پرداخته شده و در بخش کمی، داده‌ها با بهره‌گیری از نرم‌افزار SPSS و از طریق آزمون فریدمن مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند و با ابزار مصاحبه باز و پرسشنامه محقق‌ساخته، آسیب‌های موجود در این رشته از دیدگاه دانشجومعلمان، استادان (مدرسان) و همچنین برنامه‌ریزان درسی بررسی گردید.

جامعه آماری پژوهش شامل سرفصل برنامه درسی رشته زبان و ادبیات فارسی ۱۳۹۹، همچنین استادان راهنما، معلمان راهنما، برنامه‌ریزان و دانشجومعلمانی است که مرتبط با رشته زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه فرهنگیان حضور داشتند و به روش

نمونه‌گیری تصادفی انجام شد. تعداد استادان تخصصی رشته آموزش زبان فارسی ۱۵ نفر و تعداد دانشجویان رشته آموزش زبان فارسی ۱۲۵ دانشجو و برنامه‌ریزان درسی به صورت کل شمار ۵ نفر بود.

ابزار پژوهش در روش کیفی از مطالعه موردی و کتابخانه‌ای و در روش کمی از ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته شامل سه بخش اساتید و برنامه‌ریزان و دانشجو معلمان استفاده گردید که در بخش اساتید شامل ۵ مجموعه و ۵۶ گویه، در بخش برنامه‌ریزان شامل ۲ مجموعه و ۲۵ گویه و در بخش دانشجو معلمان شامل ۴ مجموعه و ۳۳ گویه است.

جدول شماره ۱. جامعه آماری پژوهش (استادان، برنامه‌ریزان و دانشجو معلمان)

جامعه	تعداد نمونه	آلفای کرونباخ
استادان	۱۵	۰.۸۳۲
برنامه‌ریزان درسی	۵	۰.۸۵۲
دانشجو معلمان	۱۲۵	۰.۷۶۳

برنامه درسی زبان و ادبیات فارسی

تاریخچه برنامه درسی و پایه‌گذاری مبانی علمی و تولد رسمی آن به‌عنوان یک رشته تخصصی، به قرن بیستم و انتشار کتاب برنامه درسی توسط فرانکلین باییت در سال ۱۹۱۸ برمی‌گردد. باییت برنامه درسی را ارائه کرد، گرچه تحت‌تأثیر اصول مدیریت علمی دوران خود بود، اما سعی کرد این اصول را در برنامه درسی به کار گیرد (فتحی و اجارگاه: ۱۳۹۵: ۲۹). برنامه درسی رشته آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان، باید در چارچوب استانداردهای لازم ساماندهی و اجرا شود (زند: ۱۳۹۶: ۲۳۱) تا دانشجویان این رشته به رشد قابل توجهی در طول دوره دست یابند.

ایرادات برنامه‌های درسی رشته آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان

برنامه درسی رشته آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان، عمدتاً بر پایه دیدگاه سنتی و موضوع‌محور است و به مجموعه‌ای از توانایی‌های اساسی؛ مانند ایجاد تفکر علمی، کاوش، خلاقیت، استدلال توجه چندانی نمی‌شود. این برنامه‌ها غالباً بر اساس تمرکز موضوع و تجویزی است. دانشجو معلم قدرت انتخاب رشته‌های مرتبط با رشته خود را ندارد. ۵ درصد از آموزش‌ها مربوط به اطلاعات عمومی و نظری و تنها ۲۵ درصد مربوط به دروس اختصاصی وی است و زمان کمتری در برنامه برای آموزش مهارت‌ها و توانایی‌های حرفه‌ای در نظر گرفته شده است و این در حالی است که محتوای برنامه آموزشی و روش اجرای آن یکسان است (علاقه‌بند، ۱۳۹۸: ۷۴).

یکی دیگر از نقاط ضعف برنامه درسی موجود، بی‌توجهی به تفاوت‌های فردی و فرهنگی است. این امر باعث شده است که رشد مهارت‌های شناختی، تقویت قدرت تفکر، درک انتقادی دانشجو معلمان نادیده گرفته شود. فقدان کتاب‌های درسی مرتبط با حوزه آموزش زبان و ادبیات فارسی از مشکلات دیگری است که موجب نادیده گرفتن اصول برنامه‌ریزی و عدم استفاده از رویکردهای مختلف در برنامه‌ریزی شده است. بیشتر آن‌ها با کتاب‌های درسی مدرسه مطابقت ندارند و تاریخ استفاده آن‌ها طولانی است. از دیگر مشکلات برنامه آموزش دانشگاه فرهنگیان این است که به صورت خطی تنظیم می‌شود. رویکرد موضوع محور باعث شده است که عناصر به طور جداگانه با هم باشند. هماهنگی و ارتباط مناسبی بین رشته‌های تخصصی و دوره‌های آموزشی وجود ندارد.

تحلیل داده‌های کیفی پژوهش

برای شناسایی آسیب‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی، در گام نخست از روش پژوهش کیفی بهره گرفته شد. پرسشنامه‌ای برای سنجش «وضع موجود» برنامه درسی از دیدگاه استادان و مدرسان دانشگاه طراحی گردید. این پرسشنامه در بردارنده ۵۶ گویه بود که در قالب ۵ عنصر اصلی «هدف، اجرا، محتوا، تدریس و ارزشیابی» دسته‌بندی شدند.

همچنین، پرسشنامه دیگری برای ترسیم «وضع مطلوب» این برنامه درسی، با نظرخواهی از برنامه‌ریزان، تدوین شد. این پرسشنامه شامل ۲۵ گویه بود که در دو محور «هدف و اجرا» گروه‌بندی شده‌اند.

در محور «هدف» (شناسایی آسیب‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی از نظر دانشجومعلم‌ان) از پرسشنامه استفاده شد؛ برای این محور ۳۳ گویه که این گویه‌ها در ۴ عنصر «هدف، اجرا، محتوا و ارزشیابی» دسته‌بندی شدند. جدول شماره ۲. ضریب اهمیت (وضع موجود عنصر هدف برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه استادان

جامعه هدف	گویه ها	میانگین	ضریب اهمیت
استادان	تا چه اندازه تناسب هدف‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی با نیازهای حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان و تقویت مهارت‌های حرفه‌ای آنان در وضع موجود رعایت شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه تناسب هدف‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در وضع موجود رعایت شده است؟	۴۶.۶۷٪	۱۴.۴۷
	تا چه اندازه تناسب هدف‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در وضع موجود در بعد مهارتی (کاربردی) رعایت شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی برای ایجاد تحول در سطح مدرسه ارائه شده است؟	۵۳.۳۳٪	۱۶.۵۴
	تا چه اندازه اهداف وضع موجود برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی به ایجاد نگرش مثبت به حرفه معلمی در دانشجومعلم‌ان منجر شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه در وضع موجود برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی اهداف در حیطه مهارتی مانند مهارت‌های حرفه‌ای معلم‌ان از جمله طراحی آموزشی-کلاسداری-ارائه درس-ارزشیابی و ... ارائه شده است؟	۴۶.۶۷٪	۱۴.۴۷
	تا چه اندازه در وضع موجود برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در رسیدن به هدف‌ها بر پرورش توانایی مواجهه با موقعیت‌های مختلف و غیرقابل پیش‌بینی در دانشجومعلم‌ان مؤثر بوده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه در وضع موجود برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی بر پرورش مهارت‌های سواد اطلاعاتی در دانشجومعلم‌ان مانند شناسایی و استفاده درست از اطلاعات در دنیای امروزی توجه شده است؟	۵۳.۳۳٪	۱۶.۵۴
	تا چه اندازه میزان توازن لازم بین هدف‌های آموزشی و پژوهشی در وضع موجود برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی شده است؟	۵۳.۳۳٪	۱۶.۵۴
	تا چه اندازه اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در حیطه انگرشی باعث رشد کسب نگرش مثبت دانشجومعلم‌ان نسبت به شغل معلمی شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در حیطه مهارت‌ها باعث کسب مهارت‌های مانند طراحی آموزشی-کلاس داری-ارائه درس-ارزشیابی شده است؟	۵۳.۳۳٪	۱۶.۵۴
	تا چه اندازه اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در حیطه پرورش و خلاقیت باعث کسب مهارت شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث کسب مهارت‌های سواد اطلاعاتی در دانشجومعلم‌ان مانند شناسایی و استفاده درست از اطلاعات از دنیای امروزی شده است؟	۴۶.۶۷٪	۱۴.۴۷
	تا چه اندازه اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث توازن در تحقق اهداف آموزشی و پژوهشی شده است؟	۵۳.۳۳٪	۱۶.۵۴
میانگین کل		۵۴.۷۶٪	۱۶.۹۸

باتوجه به اطلاعات جدول ۲ در برنامه درسی ارائه شده، وضع موجود از لحاظ عنصر «هدف» از نظر استادان در ۷ گویه جدول ۲ با ضریب اهمیت ۱۸.۶۱ بیشترین اهمیت و در ۵ گویه با ضریب اهمیت ۱۶.۵۴، در ۳ گویه با ضریب اهمیت ۱۴.۴۱ دارای آسیب شناخته شدند.

در بررسی کلی داده‌ها، میانگین کل ضریب اهمیت ۱۶.۹۸ (از حداکثر ممکن) و میانگین درصد تحقق اهداف: ۵۴.۷۶٪ است که نشان‌دهنده آن است که از دیدگاه استادان، برنامه درسی فعلی تنها حدود ۵۵٪ از اهداف موردانتظار را محقق کرده است که بیانگر ضعف نسبی در طراحی و اجرای اهداف برنامه است. همچنین تحلیل محتوایی گویه‌های با بالاترین ضریب اهمیت (۱۸.۶۱) در جدول فوق، بیانگر این است که میانگین تحقق این اهداف تنها ۶۰٪ است که نشان‌دهنده کم‌توجهی به مهارت‌های عملی و تربیت حرفه‌ای معلمان است. این ضعف می‌تواند بر کیفیت آموزش دانشجومعلمان تأثیر منفی بگذارد. در تحلیل گویه‌های با اهمیت متوسط (۱۶.۵۴) می‌توان گفت عملکرد برنامه در این حوزه‌ها متوسط ارزیابی شده و نیاز به بهبود در یکپارچه‌سازی اهداف نظری و عملی دارد. ضعف در حوزه‌های تحلیل گویه‌های با کمترین اهمیت (۱۴.۴۷) نشان‌دهنده فقدان ارتباط مؤثر بین تئوری و عمل در برنامه‌ی درسی است. در نتیجه‌گیری نهایی جدول فوق، می‌توان گفت که برنامه‌ی درسی فعلی در حد متوسط عمل کرده، اما نیاز به اصلاحات ساختاری به‌ویژه در حوزه‌های مهارتی، سواد اطلاعاتی و توازن آموزشی-پژوهشی دارد تا بتواند معلمان کارآمدتری تربیت کند.

جدول شماره ۳. ضریب اهمیت (وضع موجود عنصر اجرا برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه استادان

جامعه هدف	گویه ها	میانگین	ضریب اهمیت
استادان	تا چه اندازه به استفاده از ساز و کارهای مناسب جهت ارتباط دانشگاه فرهنگیان با اساتید برای اجرای مناسب آموزش زبان و ادبیات فارسی مانند تشکیل شورای آموزشی این رشته توجه شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه به تخصیص بهینه منابع (انسانی-مادی-کالبدی) و تعیین روابط بین آن‌ها به منظور دستیابی به هدف‌های مطلوب آموزش زبان و ادبیات فارسی در اجرا توجه شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه در اجرای برنامه جهت هماهنگی و هدایت اساتید راهنما، معلمان راهنما و کارکنان پشتیبانی در راستای ارتقای کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری دانشجومعلمان در آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟	۴۶.۶۷٪	۱۴.۴۷
	تا چه اندازه به مهارت و توانایی اساتید راهنما در نظارت و هدایت دانشجومعلمان هنگام اجرای آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه به اجرای نظام تشویقی برای مدارس، اساتید راهنما معلمان راهنما و دانشجومعلمان آموزش زبان و ادبیات فارسی برای ایجاد دلگرمی و تقویت علاقه و ایجاد انگیزه جهت انجام فعالیت‌های بهتر در آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟	۴۶.۶۷٪	۱۴.۴۷
	تا چه اندازه به کفایت، مناسب و به روز بودن امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی کارگروه آموزش زبان و ادبیات فارسی برای پیشبرد اهداف مطلوب آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه در اجرای برنامه برای درک نیازها و مسائل چه میزان اساتید راهنما و معلمان راهنما آموزش زبان و ادبیات فارسی و میزان برآورده نمودن آن‌ها توجه شده است؟	۵۳.۳۳٪	۱۶.۵۴
	تا چه اندازه تناسب هدف‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در اجرا باعث تقویت و ارتقای مهارت‌های حرفه‌ای دانشجومعلمان شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه تناسب هدف‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در اجرای باعث تقویت و کسب مهارت‌ها هم در بعد نظری و هم در بعد کاربردی شده است؟	۵۳.۳۳٪	۱۶.۵۴
	تا چه اندازه اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در مدرسه باعث رشد تحول شده است؟	۴۶.۶۷٪	۱۴.۴۷
میانگین کل		۵۴.۶۷٪	۱۶.۹۵

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، در برنامه درسی ارائه‌شده عنصر «اجرا» وضع موجود از دیدگاه استادان در ۵ گویه با ضریب اهمیت ۱۸.۶۱ بیشترین ضریب اهمیت و در ۲ گویه با ضریب اهمیت ۱۶.۵۴ و در ۳ گویه با ضریب اهمیت ۱۴.۴۷ داری آسیب شناخته شد.

گویه‌ها بر اساس عملکرد به شکل زیر می‌توان دسته‌بندی کرد: الف) گویه‌های با عملکرد مطلوب (میانگین $\leq 60\%$) شامل استفاده از سازوکارهای ارتباطی با اساتید 60% ، تخصیص بهینه منابع (انسانی، مادی، کالبدی) 60% ، مهارت اساتید راهنما در نظارت و هدایت 60% ، کفایت امکانات و تجهیزات آموزشی 60% و تقویت مهارت‌های حرفه‌ای دانشجومعلم 60% است. ب) گویه‌های با عملکرد متوسط (53.33%) شامل: درک نیازهای اساتید و معلمان راهنما 53.33% ، تقویت مهارت‌های نظری و کاربردی 53.33% است.

ج) گویه‌های با عملکرد ضعیف ($> 50\%$) شامل: هماهنگی اساتید راهنما و معلمان 46.67% ، نظام تشویقی برای مدارس و اساتید 46.67% و ایجاد تحول در مدرسه 46.67% است.

نتیجه نشان می‌دهد که برنامه درسی در بعد اجرا با میانگین 54.67% در مرز قابل قبول قرار دارد، اما در زمینه‌های مدیریت منابع و ارتباطات عملکرد نسبتاً خوبی دارد. در حوزه‌های انگیزشی و هماهنگی عملیاتی نیاز به بهبود جدی وجود دارد. تأثیر برنامه بر محیط آموزشی مدارس نیاز به تقویت دارد. این تحلیل نشان می‌دهد که اگرچه زیرساخت‌های اصلی اجرا موجود است، اما در زمینه‌های انگیزشی، هماهنگی عملیاتی و تأثیرگذاری خارجی نیاز به بازنگری اساسی وجود دارد.

جدول ۴. ضریب اهمیت (وضع موجود عنصر محتوا برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه استادان

ضریب اهمیت	میانگین	گویه‌ها	جامعه هدف
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه محتوای ارائه‌شده در دروس تربیتی، آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث برآورده نمودن نیازها و علائق حرفه‌ای دانشجومعلم شده است؟	استادان
۱۶.۵۴	۵۳.۳۳٪	تا چه اندازه ارائه محتوا و سرفصل آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث کسب مهارت ارائه خدمات حرفه‌ای و تدریس مؤثر در دانشجومعلم شده است؟	
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه محتوای ارائه‌شده آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث رشد نگرش‌ها و ارزش‌های حرفه‌ای در دانشجومعلم شده است؟	
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه محتوای ارائه‌شده آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث رشد کمی و کیفی دانش حرفه‌ای دانشجومعلم شده است؟	
۱۶.۵۴	۵۳.۳۳٪	تا چه اندازه ارائه محتوای کاربردی آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث ایجاد و تقویت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان در دانشجومعلم شده است؟	
۱۶.۵۴	۵۳.۳۳٪	تا چه اندازه محتوای ارائه‌شده آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث افزایش تجارب یادگیری دانش آموزان در سطح مدرسه شده است؟	
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه محتوای ارائه‌شده آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث استفاده از درس پژوهی و هدف‌های تحولی در مدرسه توسط دانشجومعلم شده است؟	
۱۶.۵۴	۵۳.۳۳٪	تا چه اندازه محتوای ارائه‌شده آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث ایجاد یادگیری طراحی واحد یادگیری در دانشجومعلم شده است؟	
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی تناسب لازم میان فعالیت‌های یاددهی - یادگیری با سرفصل‌های آموزش زبان و ادبیات فارسی رعایت شده است؟	
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی از راهبردهای متنوع و مناسب تدریس مانند کنش پژوهی - پژوهش روانی - درس پژوهی استفاده شده است؟	
۱۶.۵۴	۵۳.۳۳٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی جو چالش‌برانگیز در فرایند یاددهی - یادگیری و مشارکت فعال دانشجومعلم صورت گرفته است؟	

۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی فرصت‌های برابر اجرای مهارت‌های فکری مانند مشاهده تأملی- تفکر انتقادی- تفکر خلاق- مباحثه و ... فراهم شده است؟
۱۷.۷۵	۵۷.۲۲٪	میانگین کل

همان‌طور که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، در برنامه درسی ارائه‌شده عنصر «اجرا» در وضع موجود، از نظر استادان در ۷ گویه با ضریب اهمیت ۱۸.۶۱ بیشترین مقدار و در ۵ گویه با ضریب اهمیت ۱۶.۵۴ دارای آسیب شناخته شد. نتیجه کلی نشان می‌دهد که محتوای برنامه درسی با میانگین ۵۷.۲۲٪ در سطح نسبتاً مطلوبی قرار دارد، در حوزه‌های تربیتی و ارزشی عملکرد بسیار خوبی دارد. روش‌های فعال یاددهی-یادگیری به‌خوبی مورد توجه قرار گرفته‌اند؛ اما در زمینه‌های مهارت‌های عملی تدریس نیاز به بازنگری دارد. ارتباط با محیط واقعی مدارس باید تقویت شود. این تحلیل نشان می‌دهد که محتوای برنامه از نظر ثنوریک قوی است، اما برای تبدیل شدن به برنامه‌ای کاملاً مؤثر، نیاز به تقویت جنبه‌های عملی و کاربردی دارد.

جدول ۵. ضریب اهمیت (وضع موجود عنصر تدریس برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه استادان

جامعه هدف	گویه ها	میانگین	ضریب اهمیت
آگاه‌سازی	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی تجارب غنی یادگیری مانند مفهوم‌سازی و ترکیب مفاهیم استفاده از آن‌ها در موقعیت‌های واقعی حرفه‌ای صورت گرفته است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی تهیه، تدوین- اجرا و ارزیابی طرح درس پژوهی و تأیید آن توسط استادان آموزش زبان و ادبیات فارسی بر مبنای چرخه درسی پژوهی توسط دانشجومعلم‌ان صورت گرفته است؟	۴۶.۶۷٪	۱۴.۴۷
	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشجومعلم‌ان نسبت به ثبت و واکاوی تجربیات در قالب پوشه کار اقدام نموده‌اند؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی نسبت به دادن بازخورد مناسب در بازه سطح و کیفیت تکالیف دانشجومعلم‌ان توسط استاد راهنما برای رفع نواقص و تقویت ویژگی‌های مثبت آنان اقدام شده است؟	۵۳.۳۳٪	۱۶.۵۴
	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی در رابطه با نحوه آگاه‌سازی و توجیه مناسب دانشجومعلم‌ان و اساتید نسبت به اهداف و فلسفه نظام ارزشیابی باعث افزایش مطلوبیت در ارزشیابی شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی در رابطه با نحوه استفاده از راهبردهای ارزشیابی مناسب از عملکرد دانشجومعلم‌ان بر انطباق روش‌های ارزشیابی باعث تحقق هدف‌های برنامه شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی در رابطه با استفاده از راهبردهای ارزشیابی مناسب در ایجاد سازوکاری باعث انجام ارزشیابی صحیح و عادلانه از عملکرد دانشجومعلم‌ان شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث انجام استفاده از راهبردهای ارزشیابی مناسب و استفاده از روش‌های متنوع و متعدد در ارزشیابی آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشجومعلم‌ان مانند مجموعه کار- ارائه سمینار- چک‌لیست- نمونه کار و پوشه کار باعث یادگیری در حوزه مهارت‌های حرفه‌ای شده است؟	۴۰٪	۱۲.۴۰
	تا چه اندازه اجرای آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث استفاده از شیوه‌های ارزشیابی فرایند طراحی- تدوین و اجرای درس پژوهی توسط دانشجومعلم‌ان باعث تحول در سطح مدرسه و نیز خود دانشجومعلم‌ان شده است؟	۵۳.۳۳٪	۱۶.۵۴
	تا چه اندازه اجرای آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث فراهم آوردن فرصت‌هایی برای نشان دادن سطح عملکرد دانشجومعلم‌ان و کمک به خودآنگیزگی آنان برای دستیابی و رسیدن به سطح مطلوب عملکرد حرفه‌ای‌شان شده است؟	۶۰٪	۱۸.۶۱

۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث تهیه، تدوین و ارائه گزارش پایانی دانشجویان به صورت مطلوب شده است؟
۱۴.۴۷	۴۶.۶۷٪	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث فراهم نمودن داده‌ها برای ارزشیابی مطلوب از پوشه کار دانشجویان شده است؟
۱۷.۰۵	۵۵٪	میانگین کل

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، در برنامه درسی ارائه‌شده، عنصر «تدریس» در وضع موجود از نظر استادان در ۷ گویه در جدول ۵ با ضریب اهمیت ۱۸.۶۱ بیشترین مقدار و ۲ گویه با ضریب اهمیت ۱۶.۵۴ و ۲ گویه با ضریب اهمیت ۱۴.۴۷ و ۱ گویه «با ضریب اهمیت ۱۲.۴۰ دارای آسیب شناخته شد. نتیجه کلی نشان می‌دهد که عنصر تدریس با میانگین ۵۵٪ در سطح متوسط ارزیابی می‌شود و در ایجاد تجارب یادگیری واقعی موفق عمل کرده، اما نظام ارزشیابی نیاز به تقویت دارد. درس‌پژوهی و اجرای روش‌های فعال تدریس به عنوان روش کلیدی ضعیف است و مستندسازی تجارب نیاز به بهبود جدی دارد. این تحلیل نشان می‌دهد که اگرچه فرآیندهای اصلی تدریس موجود است، اما در روش‌های نوین تدریس و ارزشیابی نیاز به تحول اساسی وجود دارد. بهبود این حوزه‌ها می‌تواند کیفیت آموزش دانشجویان را به طور چشمگیری افزایش دهد.

جدول ۶. ضریب اهمیت (وضع موجود عنصر ارزشیابی برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه استادان

ضریب اهمیت	میانگین	گویه‌ها	جامعه هدف
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به نحوه آگاه‌سازی و توجیه مناسب دانشجویان و اساتید از اهداف و فلسفه نظام ارزشیابی توجه شده است؟	استادان
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به نحوه استفاده از راهبردهای ارزشیابی مناسب از عملکرد دانشجویان بر انطباق روش‌های ارزشیابی با هدف‌های برنامه توجه شده است؟	
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به میزان استفاده از راهبردهای ارزشیابی مناسب در ایجاد سازوکاری جهت ارزشیابی صحیح و عادلانه از عملکرد دانشجویان توجه شده است؟	
۱۶.۵۴	۵۳.۳۳٪	تا چه اندازه در اجرای آموزش زبان و ادبیات فارسی به چگونگی استفاده از راهبردهای ارزشیابی مناسب و استفاده از روش‌های متنوع و متعدد در ارزشیابی آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشجویان مانند مجموعه کار ارائه سمینار -چک‌لیست- نمونه کار- پوشه کار توجه شده است؟	
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه در اجرای آموزش زبان و ادبیات فارسی به چگونگی استفاده از شیوه‌های ارزشیابی فرایند (طراحی)-تدوین و اجرای درس پژوهی توسط دانشجویان به منظور تحول در سطح مدرسه و خود دانشجویان توجه شده است؟	
۱۸.۶۱	۶۰٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به چگونگی فراهم آوردن فرصت‌هایی برای نشان دادن سطح عملکرد دانشجویان و کمک به خودآزمایی‌کنندگی آنان برای دستیابی به سطح مطلوب عملکرد اجرای آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟	
۱۴.۴۷	۴۶.۶۷٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به چگونگی ارزشیابی گزارش پایانی توسط دانشجویان توجه شده است؟	
۱۴.۴۷	۴۶.۶۷٪	میانگین کل	
۱۷.۳۱	۵۵.۸۳٪		

همان‌طور که در جدول ۶ مشاهده می‌شود در برنامه درسی ارائه‌شده عنصر «ارزشیابی» در وضع موجود از نظر استادان در ۵ گویه با ضریب اهمیت ۱۸.۶۱ بیشترین مقدار و در ۱ گویه با ضریب اهمیت ۱۶.۵۴ و در ۲ گویه با ضریب اهمیت ۱۴.۴۷ دارای آسیب شناخته شد. از تجزیه و تحلیل سؤالات پرسشنامه و بررسی نتایج جداول در این بخش نتیجه می‌گیریم که عنصر محتوا با

میانگین ضریب اهمیت ۱۷.۷۵ بیشترین، عنصر تدریس با میانگین ضریب اهمیت ۱۷.۵، عنصر ارزشیابی با میانگین ضریب اهمیت ۱۷.۳۱، عنصر هدف در وضع موجود با میانگین ضریب اهمیت ۱۶.۹۸ و عنصر اجرا با میانگین ضریب اهمیت ۱۶.۹۵ کمترین ضریب اهمیت را به عنوان آسیب در وضع موجود برنامه درسی آموزش زبان فارسی از نظر استادان به خود اختصاص داده‌اند. نتیجه‌گیری کلی بیانگر آن است که عنصر ارزشیابی با میانگین ۵۵.۸۳٪ در ابعاد کلی و ساختاری عملکرد قابل قبولی دارد. در روش‌شناسی، ارزشیابی مستندات و گزارش‌ها نیاز به بازنگری اساسی دارد. این تحلیل نشان می‌دهد که نظام ارزشیابی اگرچه از پایه‌های نظری مناسبی برخوردار است، اما در عمل‌گرایی و تنوع روش‌شناسی نیاز به تحول دارد. جدول ۷. ضریب اهمیت (وضع مطلوب عنصر هدف برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه برنامه ریزان

جامعه هدف	گویه ها	میانگین	ضریب اهمیت
	تا چه اندازه تناسب هدف‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی با نیازهای حرفه‌ای دانشجوی معلمان و تقویت مهارت‌های حرفه‌ای آنان می‌تواند لحاظ گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه تناسب هدف‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در ابعاد نظری می‌تواند لحاظ گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه تناسب هدف‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در ابعاد مهارتی (کاربردی) می‌تواند لحاظ گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه اهداف بر ایجاد تحول در سطح مدرسه می‌تواند تأکید داشته باشد؟	۴۰٪	۱۲.۴۰
	تا چه اندازه اهداف در حیطه نگرشی (داشتن نگرش مثبت به شغل معلمی - به جامعه و جهان و ...) تأکید دارد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	چه اندازه هدف‌ها در حیطه مهارتی (مهارت‌های حرفه‌ای معلمان) مانند کلاس داری - طراحی آموزشی - ارزشیابی ... می‌تواند تأکید داشته باشد؟	۴۰٪	۱۲.۴۰
	تا چه اندازه هدف‌ها بر پرورش توانایی مواجه با موقعیت‌های مختلف در دانشجوی معلمان می‌تواند تأکید داشته باشد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه هدف‌ها بر پرورش مهارت‌های سواد اطلاعاتی در دانشجوی معلمان (مانند شناسایی و استفاده درست از اطلاعات در دنیای امروزی) می‌تواند تأکید داشته باشد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه وجود توازن لازم بین هدف‌های آموزشی - پرورشی در برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی می‌تواند لحاظ گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	چه اندازه تناسب هدف‌های مطلوب برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی با نیازهای حرفه‌ای دانشجوی معلمان و تقویت مهارت‌های حرفه‌ای آنان در اجرا می‌تواند رعایت گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه تناسب هدف‌های مطلوب برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در حین اجرا هم در بعد نظری و هم در بعد مهارتی (کاربردی) می‌تواند رعایت گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه هدف‌های مطلوب برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی برای ایجاد تحول در سطح مدرسه می‌تواند ارائه گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه اهداف در حیطه نگرشی مانند داشتن نگرش مثبت به حرفه معلمی در دانشجوی معلمان در اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی می‌تواند ارائه گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه در اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی هدف‌ها در حیطه مهارتی (مهارت‌هایی حرفه‌ای معلمان) مانند طراحی آموزشی - کلاس داری - ارائه درس - ارزشیابی می‌تواند ارائه گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در رسیدن به هدف‌ها بر پرورش توانایی مواجه با موقعیت‌های مختلف و غیرقابل پیش‌بینی در دانشجوی معلمان می‌تواند ارائه گردد؟	۴۰٪	۱۲.۴۰
	تا چه اندازه اجرای برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی در حوزه هدف‌ها بر پرورش مهارت‌های سواد اطلاعاتی در دانشجوی معلمان مانند شناسایی و استفاده درست از اطلاعات در دنیای امروزی می‌تواند ارائه گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱

۶۰٪	تا چه اندازه توازن لازم بین هدف‌های آموزشی و پرورشی در اجرای برنامه درسی	۱۸.۶۱
	آموزش زبان و ادبیات فارسی می‌تواند ارائه گردد؟	
۵۶.۴۷٪	میانگین کل	۱۷.۵۱

همان‌طور که در جدول ۷ مشاهده می‌شود، در برنامه درسی ارائه شده، عنصر «هدف» در وضع مطلوب از نظر برنامه‌ریزان درسی در ۱۴ گویه با ضریب اهمیت ۱۸.۶۱ و ۳ گویه با ضریب اهمیت ۱۲.۴۰ به عنوان آسیب شناخته نشد. برنامه مطلوب از دیدگاه برنامه‌ریزان، در سطح کلان از جامعیت مناسبی برخوردار است (میانگین ۵۶.۴۷٪)، اما در "تحول مدرسه‌محور" نیاز به تقویت دارد (کمترین امتیاز ۱۲.۴۰) و بر "سواد اطلاعاتی" و "توازن آموزشی" تأکید ویژه دارد (۱۸.۶۱) و باید به "مهارت‌های عملی تدریس" توجه بیشتری نشان دهد. این تحلیل نشان می‌دهد که چارچوب هدف گذاری موجود، اگرچه از نظر تئوریک قوی است، اما برای تبدیل شدن به برنامه‌ای تحول‌آفرین، نیاز به بازنگری در مؤلفه‌های عملیاتی و مدرسه‌محور دارد.

جدول ۸. ضریب اهمیت (وضع مطلوب عنصر اجرا برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه برنامه‌ریزان

جامعه هدف	گویه ها	میانگین	ضریب اهمیت
برنامه ریزان درسی	تا چه اندازه سازوکارهای مناسب جهت ارتباط دانشگاه فرهنگیان با اساتید برای اجرای مناسب آموزش زبان و ادبیات فارسی مانند تشکیل شورای آموزشی این رشته پیش‌بینی می‌گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه تخصیص بهینه منابع (انسانی- مادی و کالبدی) و تعیین روابط بین آن‌ها به منظور دستیابی به هدف‌های مطلوب آموزش زبان و ادبیات فارسی، بشرینه می‌گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه برنامه جهت هماهنگی و هدایت اساتید راهنما، معلمان راهنما و کارکنان پشتیبانی در راستای ارتقای کیفیت فرآیند یاددهی - یادگیری دانشجو معلمان در آموزش زبان و ادبیات فارسی پیش‌بینی می‌گردد؟	۴۰٪	۱۲.۴۰
	تا چه اندازه رعایت تخصص و توانایی اساتید راهنما در واگذاری آموزش زبان و ادبیات فارسی به آن‌ها برای نظارت و هدایت دانشجو معلمان پیش‌بینی می‌گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه رعایت توان و تجربه لازم معلمان راهنما برای در اختیار گذاشتن دانشجو معلمان به کلاس‌های درس آنان در مدارس پیش‌بینی می‌گردد؟	۴۰٪	۱۲.۴۰
	تا چه اندازه نظام پاداش و تشویقی کارآمد برای مدارس، اساتید راهنما معلمان راهنما و دانشجو معلمان آموزش زبان و ادبیات فارسی برای ایجاد دلگرمی و تقویت علاقه و ایجاد انگیزه جهت انجام فعالیت‌های بهتر در آموزش زبان و ادبیات فارسی پیش‌بینی می‌گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه کفایت، مناسب و به روز بودن امکانات و تجهیزات آموزشی و پژوهشی کارگروه آموزش زبان و ادبیات فارسی برای پیشبرد اهداف مطلوب آموزش زبان و ادبیات فارسی پیش‌بینی می‌گردد؟	۶۰٪	۱۸.۶۱
	تا چه اندازه برنامه لازم برای درک نیازها و مسائل حرفه‌ای اساتید و معلمان راهنمای آموزش زبان و ادبیات فارسی و برآورده نمودن آن‌ها پیش‌بینی می‌گردد؟	۴۰٪	۱۲.۴۰
	میانگین کل	۵۲.۵٪	

همان‌طور که در جدول ۸ مشاهده می‌شود، در برنامه درسی ارائه شده عنصر «اجرا» در وضع مطلوب برنامه‌ریزان درسی در ۵ گویه با ضریب اهمیت ۱۸.۶۱ و ۳ گویه با ضریب اهمیت ۱۲.۴۰ به عنوان آسیب شناخته نشد. در تحلیل میانگین مطلوبیت عنصر اجرا ۵۲.۵٪ در سطح متوسط رو به پایین است و تفاوت معناداری (اختلاف ۶.۲۱ واحدی) بین بالاترین و پایین‌ترین امتیازها (دامنه ضریب اهمیت از ۱۲.۴۰ تا ۱۸.۶۱) است. باتوجه به جدول فوق می‌توان گفت که برنامه اجرایی مطلوب از دیدگاه برنامه‌ریزان، در حوزه‌های ساختاری و زیرساختی قوی است، اما در جنبه‌های عملیاتی و انسانی نیاز به تقویت دارد و میانگین ۵۲.۵٪ نشان‌دهنده نیاز به بازنگری در مکانیزم‌های اجرایی است. این تحلیل نشان می‌دهد که

برای تحقق اجرای مطلوب، باید به جنبه‌های انسانی و فرآیندی برنامه توجه بیشتری شود و صرفاً تمرکز بر زیرساخت‌های فیزیکی کافی نیست.

جدول ۹. (آسیب‌های عنصر اجرا برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه دانشجومعلم

ضرب اهمیت	میانگین	گویه‌ها	جامعه هدف
۱۸.۱۱	۵۸.۴٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به چگونگی فراهم نمودن داده‌ها برای ارزشیابی میزان مطلوبیت پوشه کار دانشجومعلم توجه شده است؟	دانشجومعلم
۲۰.۳۴	۶۵.۶٪	تا چه اندازه به استفاده از سازوکارهای مناسب جهت ارتباط دانشگاه فرهنگیان و دانشجومعلم برای اجرای مناسب درس آموزش زبان و ادبیات فارسی مانند تشکیل شورای آموزش زبان و ادبیات فارسی-کمیته آموزش زبان و ادبیات فارسی و ... توجه شده است؟	
۲۲.۵۸	۷۲.۸٪	تا چه اندازه به تخصیص بهینه منابع (انسانی-مادی و کالبدی) و تعیین روابط بین آن‌ها به منظور دستیابی به هدف‌های مطلوب آموزش زبان و ادبیات فارسی در اجرا توجه شده است؟	
۱۱.۹۱	۳۸.۴٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه‌ای جهت هماهنگی و هدایت اساتید در راستای ارتقای کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری دانشجومعلم در درس آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟	
۱۴.۳۹	۴۶.۴٪	تا چه اندازه به مهارت و توانایی اساتید در نظارت و هدایت دانشجومعلم هنگام اجرای درس آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟	
۱۸.۸۶	۶۰.۸٪	تا چه اندازه به توانایی هدایت و تعامل اساتید در کلاس‌های درس با دانشجومعلم برای رسیدن به اهداف آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟	
۲۰.۳۴	۶۵.۶٪	تا چه اندازه به اجرای نظام تشویقی برای مدارس، اساتید و دانشجومعلم در درس آموزش زبان و ادبیات فارسی برای ایجاد دلگرمی و تقویت علاقه و ایجاد انگیزه جهت انجام بهتر فعالیت‌ها در آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟	
۱۸.۱۱	۵۸.۴٪	تا چه اندازه به کفایت، مناسب و به روز بودن امکانات و تجهیزات توجه شده است؟	
۱۶.۸۷	۵۴.۴٪	آموزشی و پژوهشی کارگروه آموزش زبان و ادبیات فارسی برای پیشبرد اهداف مطلوب آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟	
۲۲.۸۲	۷۳.۶٪	تا چه اندازه در اجرای برنامه برای درک نیازها و مسائل حرفه‌ای اساتید آموزش زبان و ادبیات فارسی و میزان برآورده نمودن آن‌ها توجه شده است؟	
۱۸.۴۳	۵۹.۴۴٪	میانگین کل	

همان‌طور که در جدول ۹ مشاهده می‌شود عنصر «اجرا» در برنامه درسی آموزش زبان فارسی از دیدگاه دانشجومعلم در ۱۰ گویه با ضریب اهمیت میانگین کل ۱۸.۴۳ دارای آسیب شناخته شد. در نتیجه این عنصر، در سطح ساختاری (منابع، تشویق، ارتباطات) نسبتاً موفق و در سطح فرآیندی (هماهنگی، نظارت، هدایت) نیازمند بازنگری اساسی است و شکاف ۱۰.۹۱ واحدی بین بهترین (۲۲.۸۲) و ضعیف‌ترین (۱۱.۹۱) مؤلفه، نشان‌دهنده عدم تعادل در نظام اجراست. همچنین شکاف مهارتی با اختلاف ۸.۴۷ واحدی بین توانایی هدایتی (۱۸.۸۶) و نظارتی (۱۴.۳۹) اساتید وجود دارد. این تحلیل نشان می‌دهد که بهبود کیفیت اجرا مستلزم توجه همزمان به سه محور «ارتقای شایستگی‌های حرفه‌ای اساتید، تقویت مکانیزم‌های نظارتی و توسعه نظام انعطاف‌پذیر هماهنگی» است.

جدول ۱۰. (آسیب‌های عنصر محتوا برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه دانشجومعلم

جامعه هدف	گویه ها	میانگین	ضریب اهمیت
دانشجومعلم	تا چه اندازه محتوای ارائه شده در دروس تربیتی، آموزش زبان و ادبیات فارسی با نیازها و علایق حرفه‌ای دانشجومعلم در اجرا انطباق داشته است؟	۴۶.۴٪	۱۴.۳۹
	تا چه اندازه انطباق سرفصل و محتوای ارائه شده آموزش زبان و ادبیات فارسی با هدف‌های ارائه خدمات حرفه‌ای و تدریس مؤثر توسط دانشجومعلم اجرا شده است؟	۷۲.۸٪	۲۲.۵۸
	تا چه اندازه محتوای ارائه شده آموزش زبان و ادبیات فارسی مربوط به رشد نگرش‌ها و ارزش‌های حرفه‌ای در دانشجومعلم بوده است؟	۳۸.۴٪	۱۱.۹۱
	تا چه اندازه تعادل لازم بین کمیت و کیفیت عنوان ارائه شده در آموزش زبان و ادبیات فارسی رعایت شده است؟	۴۶.۴٪	۱۴.۳۹
	تا چه اندازه کاربردی بودن محتوای ارائه شده درس آموزش زبان و ادبیات فارسی برای ایجاد و تقویت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان در دانشجومعلم رعایت شده است؟	۶۰.۸٪	۱۸.۸۶
	تا چه اندازه محتوای ارائه شده آموزش زبان و ادبیات فارسی مربوط به افزایش تجارب یادگیری دانش آموزان در سطح مدرسه رعایت شده است؟	۶۵.۶٪	۲۰.۳۴
	تا چه اندازه محتوای ارائه شده آموزش زبان و ادبیات فارسی در رابطه با درس پژوهشی و هدف‌های تحولی در مدرسه لحاظ شده است؟	۵۸.۴٪	۱۸.۱۱
	تا چه اندازه محتوای ارائه شده آموزش زبان و ادبیات فارسی مربوط به یادگیری طراحی واحد یادگیری در دانشجومعلم بوده است؟	۴۶.۴٪	۱۴.۳۹
	میانگین کل	۵۴.۴٪	۱۵.۷۹

همان‌طور که در جدول ۱۰ مشاهده می‌شود عنصر «محتوا» برنامه درسی آموزش زبان فارسی از دیدگاه دانشجومعلم در ۸ گویه با ضریب اهمیت و میانگین کل ۱۵.۷۹ دارای آسیب شناخته شد.

وضعیت محتوا از دید دانشجومعلم نشان می‌دهد که در سطح نظری (سرفصل‌ها) نسبتاً موفق است و در سطح عملی (طراحی آموزشی) نیازمند بازنگری است و کمترین توجه به پرورش نگرش حرفه‌ای (۱۱.۹۱) شده و نیاز به توازن بین اهداف برنامه و نیازهای مخاطبان است. همچنین شکاف کاربردی با اختلاف ۷.۹۵ واحدی بین تأثیر بر دانش آموزان (۲۰.۳۴) و طراحی آموزشی (۱۴.۳۹) وجود دارد. این تحلیل حاکی از آن است که بهبود محتوا، مستلزم توجه بیشتر به ابعاد نگرشی، تقویت جنبه‌های عملی تدریس و ایجاد پیوند مؤثر بین نظریه و عمل است.

جدول ۱۱. (آسیب‌های عنصر تدریس برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه دانشجومعلم

جامعه هدف	گویه ها	میانگین	ضریب اهمیت
دانشجومعلم	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی متناسب با سرفصل‌های آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث رشد فعالیت‌های یاددهی - یادگیری در دانشجومعلم شده است؟	۴۶.۴٪	۱۴.۳۹
	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث کسب مهارت‌های تدریس مانند کنش پژوهی - پژوهش روایتی و درس پژوهی توسط	۷۲.۸٪	۲۲.۵۸
	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث افزایش انگیزه و علاقه دانشجومعلم در فرایند یاددهی - یادگیری مهارت‌های حرفه‌ای معلمی شده است؟	۳۸.۴٪	۱۱.۹۱

۱۴.۳۹	۴۶.۴٪	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث کسب مهارت‌های فکری مانند مشاهده تأملی-تفکر انتقادی-تفکر خلاق-مباحثه و ... در دانشجویان معلمان شده است؟
۱۸.۸۶	۶۰.۸٪	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث افزایش تجارب غنی یادگیری دانشجویان معلمان در مفهوم‌سازی و ترکیب مفاهیم و استفاده از آن‌ها در موقعیت‌های واقعی کلاس شده است؟
۲۰.۳۴	۶۵.۶٪	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث کسب مهارت دانشجویان معلمان در تهیه-تدوین-اجرا و ارزیابی طرح درس پژوهی و تأیید آن توسط اساتید آموزش زبان و ادبیات فارسی بر مبنای درس پژوهی شده است؟
۱۸.۱۱	۵۸.۴٪	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث کسب مهارت دانشجویان معلمان در ثبت و واکاوی تجربیات در قالب پوשה کار شده است؟
۱۴.۳۹	۴۶.۴٪	تا چه اندازه اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی باعث افزایش مهارت اساتید در دادن بازخورد مناسب درباره سطح و کیفیت تکالیف دانشجویان معلمان برای رفع نواقص و تقویت ویژگی‌های مثبت آنان شده است؟
۱۶.۸۷	۵۴.۴٪	میانگین کل

همان‌طور که در جدول ۱۱ مشاهده می‌شود، عنصر «تدریس» برنامه درسی آموزش زبان فارسی از دیدگاه دانشجویان معلمان در ۸ گویه با ضریب اهمیت و میانگین کل ۱۶.۸۷ دارای آسیب شناخته شد. وضعیت تدریس از دید دانشجویان معلمان نشان می‌دهد که میانگین رضایت‌مندی: ۵۴.۴٪ در سطح متوسط رو به پایین است و شکاف آموزشی با اختلاف ۸.۶۷ واحدی بین درس پژوهی (۲۰.۳۴) و فعالیت‌های یاددهی-یادگیری (۱۴.۳۹) وجود دارد. در حوزه‌های پژوهشی نسبتاً موفق است. در جنبه‌های انگیزشی و تعاملی نیاز به بهبود جدی دارد. کمترین توجه به انگیزش یادگیری (۱۱.۹۱) نیاز به توازن بین مهارت‌های پژوهشی و عملی تدریس داد. این تحلیل نشان می‌دهد که بهبود کیفیت تدریس مستلزم توجه به ابعاد عاطفی و انگیزشی، ارتقای کیفیت تعاملات آموزشی و ایجاد پیوند مؤثر بین پژوهش و عمل تدریس است.

جدول ۱۲. (آسیب‌های عنصر ارزشیابی برنامه درسی آموزش زبان فارسی) از دیدگاه دانشجویان معلمان

جامعه هدف	گویه ها	میانگین	ضریب اهمیت
دانشجویان معلمان	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به نحوه آگاه‌سازی و توجیه مناسب دانشجویان معلمان و اساتید از اهداف و فلسفه نظام ارزشیابی توجه شده است؟	۶۰.۸٪	۱۷.۷۵
	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به نحوه استفاده از راهبردهای ارزشیابی مناسب از عملکرد دانشجویان معلمان بر انطباق روش‌های ارزشیابی با هدف‌های برنامه توجه شده است؟	۶۵.۶٪	۲۰.۳۴
	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به میزان استفاده از راهبردهای ارزشیابی مناسب در ایجاد سازوکاری جهت ارزشیابی صحیح و عادلانه از عملکرد دانشجویان معلمان توجه شده است؟	۷۲.۸٪	۲۲.۵۸
	تا چه اندازه در اجرای آموزش زبان و ادبیات فارسی به چگونگی استفاده از راهبردهای ارزشیابی مناسب و استفاده از روش‌های متنوع و متعدد در ارزشیابی آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشجویان معلمان مانند مجموعه کار ارائه سمینار-چک‌لیست-نمونه کار-پوשה کار توجه شده است؟	۳۸.۴٪	۱۱.۹۱
	تا چه اندازه در اجرای آموزش زبان و ادبیات فارسی به چگونگی استفاده از شیوه‌های ارزشیابی فرایند (طراحی-تدوین و اجرای درس پژوهی توسط دانشجویان معلمان به منظور تحول در سطح مدرسه و خود دانشجویان معلمان توجه شده است؟	۴۶.۴٪	۱۴.۳۹

۱۴.۳۹	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به چگونگی فراهم آوردن فرصت‌هایی برای نشان دادن سطح عملکرد دانشجویان و کمک به خودآنگیزش آنان برای دستیابی به سطح مطلوب عملکرد اجرای آموزش زبان و ادبیات فارسی توجه شده است؟
۴۶.۴٪	
۲۲.۵۸	تا چه اندازه در اجرای برنامه آموزش زبان و ادبیات فارسی به چگونگی ارزشیابی گزارش پایانی توسط دانشجویان معلمان توجه شده است؟
۷۲.۸٪	
۱۷.۸۶	میانگین کل
۵۷.۶٪	

همان‌طور که در جدول ۱۲ مشاهده می‌شود، عنصر «ارزشیابی» برنامه درسی آموزش زبان فارسی از دیدگاه دانشجویان معلمان در ۷ گویه با ضریب اهمیت و میانگین کل ۱۷.۸۶ دارای آسیب شناخته شد.

وضعیت ارزشیابی از دید دانشجویان معلمان نشان می‌دهد که هرچند در ارزشیابی پایانی و عادلانه موفق است، اما در روش‌شناسی و ارزشیابی فرایندی نیاز به بهبود جدی دارد. با وجود ارزشیابی عادلانه (۲۲.۵۸)، تنوع روش‌ها در ضعیف‌ترین نقطه (۱۱.۹۱) است. همچنین وجود اختلاف ۸.۱۹ واحدی بین ارزشیابی پایانی (۲۲.۵۸) و ارزشیابی فرایندی (۱۴.۳۹) منجر به شکاف فرایندی شده است. کمترین توجه به تنوع روش‌ها (۱۱.۹۱) نیاز به توازن بین ارزشیابی پایانی و فرایندی دارد. این تحلیل نشان می‌دهد که بهبود نظام ارزشیابی مستلزم تنوع بخشی به ابزارهای ارزشیابی، تقویت ارزشیابی فرایندمحور و ایجاد پیوند مؤثر بین ارزشیابی و انگیزش است.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش در حیطه مدرسان و استادان دانشگاه، از وجود برخی چالش‌ها و نقاط ضعف‌ها در تدوین برنامه‌های درسی حکایت دارد و به دلیل ارتباط مستقیم نظرات این گروه و آگاهی دقیق از نقاط قوت و ضعف برنامه‌های درسی نشان داد که بهره‌مندی از نظرات استادان و مدرسان، در تدوین و بازنگری‌های آتی می‌تواند بسیار مؤثر و کارآمد باشد. از این رو ارتباط پیوسته و فعال میان مجریان برنامه درسی (استادان) و برنامه‌ریزان درسی بسیار ضروری می‌نماید.

تحلیل جامع و نتیجه‌گیری علمی برنامه درسی آموزش زبان فارسی به شرح زیر است: در وضعیت کلی برنامه درسی، میانگین تحقق اهداف: ۵۴.۷۶٪ (سطح متوسط) با ضریب اهمیت: ۱۶.۹۸ (از ۲۵) است. عملکرد مطلوب در ۵۵٪ اهداف و نیاز به بهبود ۴۵٪ مؤلفه‌ها ضروری است. شاخص‌های بحرانی برنامه درسی عبارتند از: انگیزش یادگیری (۱۱.۹۱) با کمترین امتیاز، بیشترین شکاف: ۱۰.۹۱ واحد بین بهترین و بدترین مؤلفه، بالاترین پراکندگی و انحراف معیار ۸.۶۷ در عنصر تدریس است. همچنین برنامه فعلی با میانگین ۵۵٪ عملکرد، نیازمند تحول سه‌بعدی است: ۱- عدالت آموزشی: کاهش شکاف ۱۰.۹۱ واحدی بین مؤلفه‌ها ۲- عملگرایی: افزایش سهم مهارت‌های عملی از ۴۶٪ به ۶۵٪-۳- انعطاف‌پذیری: توسعه روش‌های ارزشیابی و تدریس که این تحولات می‌تواند کارایی برنامه را تا ۲۵٪ افزایش داده و به تربیت معلمان کارآمدتر منجر شود.

مهمترین راهکارهای پیشنهادی عبارتند از: ۱- بازنگری محتوایی: افزایش سهم مهارت‌های عملی تدریس (50% → 75%)، توسعه محتوای مدرسه‌محور (60% → 38.4%) ۲- تحول روش‌شناختی: تنوع بخشی به روش‌های ارزشیابی (3% → 46.67%) ۳- تقویت درس پژوهی (65% → 46.4%) ۳- بهبود مدیریتی: نظام انگیزشی جامع ، (46.67% → 70%)، سامانه نظارت یکپارچه (38.4% → 60%)

برنامه‌ریزان برنامه درسی بر اینکه آسیب‌های احتمالی ناشی از برنامه درسی نبوده و اجرای آن در مراکز مختلف دانشگاهی و پردیس‌ها متفاوت بوده تأکید داشتند؛ آن‌ها مهم‌ترین آسیب‌ها را به شرح زیر اذعان کردند: کمبود منابع درسی و محتوای آموزشی هم در حوزه تألیف و هم ترجمه، تشریح و تبیین نشدن مناسب اهداف برای دانشجویان همچنین راهبردهای نامناسب تدریس، کم بودن فعالیت‌های گروهی و یادگیری پایین تر از سطح دانشگاهی دانشجویان، اجرای نامناسب یا کم ارزشیابی، ناکافی بودن فعالیت‌های آموزشی و در نهایت مکان (فضا) و زمان که هیچ‌یک از موارد نام‌برده شده از وظایف برنامه‌ریزان نیست. برنامه‌ریزان درسی و کارشناسان، تصدیق نمودند که تمامی موارد یادشده در برنامه درسی لحاظ شده و در نظر گرفته شده است؛

بیشتر برنامه ریزان درسی بر این که جنبه‌های بسیاری از عناصر مؤثر در موفقیت برنامه درسی تدوین شده است، اما در حوزه عمل این موارد به دلایل مختلفی (توسط استادان یا دانشجویان)، کمتر امکان اجرا می‌یابند اعتقاد داشتند و در پی آن خود را عاری از آسیب‌های موجود دانستند.

دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان عقیده داشتند؛ منابع آموزشی کمی وجود دارد و درعین حال به آموزش بیشتر بها داده می‌شود، اهداف رشته به وضوح مشخص نمی‌شود، امکانات و تجهیزات کافی این رشته وجود ندارد، ارزشیابی‌ها به شکل پسندیده انجام نمی‌شود، در کلاس‌ها فرصت اظهارنظر و در پی آن مشارکت دانشجویان کم است، در ادامه از نظر آن‌ها مهم‌ترین آسیب‌ها، نامناسب بودن راهبردهای تدریس و سپس عواملی چون: مبهم بودن اهداف رشته، محتوای آموزشی، ناکافی بودن فعالیت و در نتیجه یادگیری دانشجویان، تجهیزات و امکانات کم فضای دانشگاه، و ناکافی بودن زمان برای ارائه برخی دروس، منابع و مواد درسی قدیمی یا غیر مرتبط و در نهایت نامناسب بودن شیوه ارزشیابی به ترتیب مهم‌ترین آسیب‌های برنامه درسی آموزش زبان و ادبیات فارسی از دیدگاه دانشجومعلم‌ان بود. آنان نشان دادند هنوز اشکالاتی در راهبردهای تدریس برخی از استادان وجود دارد که می‌تواند نقطه عطفی در فرآیند موفق آموزش محسوب شود. از دیگر یافته‌های پژوهش آنکه دانشجومعلم‌ان و استادان دانشگاه در هر دو گروه عنوان کردند اینگونه بود که در تدوین برخی محتوای آموزشی هنوز تمام مؤلفه‌های اساسی و عناصر آن در موفقیت برنامه درسی به خوبی لحاظ نگردیده است. همچنین می‌توان گفت از مهم‌ترین مشکلات برنامه درسی در حالت کلی، منفصل بودن بخش برنامه‌ریزی از بخش اجرا و ارتباط بسیار ضعیف این دو گروه از همدیگر است. بدون شک رصد و پایش مداوم اجرای برنامه‌های درسی تضمین‌کننده موفقیت و دستیابی به اهداف آن است و با انجام بازیابی‌های لازم و اصلاحات ضروری، ضمن حصول اهداف مورد نظر، می‌توان موفقیت اجرای برنامه‌های درسی را به میزان زیادی تنظیم و تضمین کرد.

منابع

- بکان، سمیرا؛ علی پور، وحیده؛ ساعی ارسی، ایرج (۱۳۹۵). «آسیب‌شناسی برنامه درسی زبان انگلیسی مقطع متوسطه»، پژوهش‌های کاربردی در علوم رفتاری، ۶(۲۱)، ۵۰-۳۷.
- پارسا، عبدالله و ساکتی، پرویز (۱۳۹۷). «رویکردهای یادگیری، نتایج یادگیری و ادراکات دانشجویان از برنامه درسی اجرا شده و دوره تحصیلی». علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۲۶(۳) (پیاپی ۵۲) (ویژه‌نامه علوم تربیتی)، ۱-۲۳.
- تقی‌زاده، هدایت الله (۱۴۰۱). «آسیب‌شناسی برنامه درسی رشته «آموزش زبان عربی مطالعه موردی: دانشگاه فرهنگیان». پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۲۲(۳)، ۷۶-۴۹.
- رجایی، سید مهدی (۱۳۹۸). «بررسی نقاط قوت و ضعف برنامه درسی جدید رشته آموزش زیست‌شناسی دانشگاه فرهنگیان در مقایسه با برنامه قبلی». پژوهش در آموزش زیست‌شناسی، ۱(۱)، ۱۴-۵.
- رثوف، علی (۱۳۹۶). کارورزی در کارگاه تربیت معلم، تهران، انتشارات آبیژ.
- صادقی، علی و میر سپاسی، زهره (۱۳۹۹). «آسیب‌شناسی شیوه اجرای برنامه درسی رشته «آموزش جغرافیا» در دانشگاه فرهنگیان». مطالعات برنامه درسی، ۱۵(۵۶)، ۸۸-۶۵.
- علوی لنگرودی، سید کاظم، خادمی، محسن، مرزوقی، رحمت الله (۱۳۹۷). «بررسی مقایسه‌ای برنامه درسی اجرا شده و مطلوب کارورزی مدیریت آموزشی از دیدگاه اعضای هیئت علمی رشته مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی دانشگاه‌های دولتی کشور». مجله مطالعات آموزش و یادگیری، دوره ۱، شماره ۱، ۱۹۲-۱۶۷.
- فاضلی، مه‌بود و آقام علی اردبیلی، لیلا (۱۳۹۳). «آسیب‌شناسی تدریس زبان و ادبیات فارسی در نظام آموزش و پرورش (با تأکید بر مقطع متوسطه ۱)». همایش آموزش زبان و ادبیات فارسی.
- فتحی واجارگاه، کورش (۱۳۹۵). «کالبدشکافی برنامه درسی تجربه‌شده»، مجموعه مقالات چهارمین همایش انجمن برنامه‌ریزی درسی ایران (قلمرو برنامه درسی در ایران)، تهران: سمت.
- محمودی بردزردی (۱۳۹۶). «طراحی الگوی آموزشی مبتنی بر پرسش و پاسخ برای درس مطالعات اجتماعی و بررسی اثربخشی آن بر درک مفاهیم و تفکر انتقادی دانش آموزان»، پژوهش‌های کیفی در برنامه درسی. دوره ۳، شماره ۷، ۱-۳۷.
- ملکی، حسن (۱۳۹۶). مقدمات برنامه‌ریزی درسی. نوبت چاپ: ۱۵، تهران، ناشر: موسسه فرهنگی مدرسه برهان زبان.
- مؤننی مهموئی، حسین، کاظم پور، اسماعیل، تفرشی، محمد (۱۳۹۰). «برنامه‌ریزی درسی مبتنی بر شایستگی»، راهبردی مطلوب برای توسعه شایستگی اساسی. جلد ۴، شماره ۳، ۱۴۹-۱۴۳.
- نوروز زاده، رضا، فتحی واجارگاه، کوروش و نوه ابراهیم، عبدالرحیم (۱۳۹۷). «وضعیت سهم مشارکت دانشگاه‌ها در بازنگری برنامه‌های درسی مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی». پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۱۲(۴۲)، ۷۱-۹۳.
- یادگارزاده، غلامرضا، فتحی واجارگاه، کورش، مهر محمدی، محمود، عارفی، محبوبه (۱۳۹۲). «تحلیل نقش‌های شغلی و فعالیت‌های حرفه‌ای متخصصان برنامه درسی»، فصلنامه مطالعات برنامه درسی ایران. شماره ۳۰، ۵-۲۸.
- Alawi Langroodi, Seyed Kazem, Khademi, Mohsen, Marzooghi, Rahmatullah (۲۰۱۸). "A Comparative Study of the Implemented and Desirable Curriculum of Educational Management Internship from the Perspective of Faculty Members of the Educational Management and Planning Major at State Universities of the Country". *Journal of Education and Learning Studies*, Volume ۱, Issue ۱, pp. ۱۶۷-۱۹۲
- Bakan, Samira; Alipour, Vahideh; Saei-Arsi, Iraj (۲۰۱۶). "Pathology of the Secondary English Language Curriculum", *Applied Research in Behavioral Sciences* ۶(۲۱), ۳۷-۵۰.

- Fathi Vajargah, Kourosh (۲۰۱۶). "Dissecting the Experienced Curriculum", Proceedings of the Fourth Conference of the Iranian Curriculum Planning Association (Curriculum Area in Iran), Tehran: Samt.
- Fazeli, Mahboud and Agham Ali Ardebili, Leila (۲۰۱۴). "Pathology of Teaching Persian Language and Literature in the Education System (With Emphasis on Secondary ۱)". Persian Language and Literature Teaching Conference.
- Mahmoudi Bordzardi (۲۰۱۷). "Designing a Question-and-Answer-Based Educational Model for Social Studies Lessons and Investigating Its Effectiveness on Students' Understanding of Concepts and Critical Thinking", Qualitative Research in Curriculum.
- Maleki, Hassan (۲۰۱۷). "Introductions to Curriculum Planning". Tehran, Publisher: Cultural Institute of Borhan Language School, Publication No.: ۱۵
- Momeni Mahmoudi, Hossein, Kazempour, Esmaeil, Tafreshi, Mohammad (۲۰۱۱). Competency-Based Curriculum Planning, a Desirable Strategy for Developing Basic Competencies.
- Nowruzzadeh, Reza, Fathi Vajargah, Kourosh and Noeh Ebrahim, Abdolrahim (۲۰۱۸). "The Status of Universities' Participation in the Revision of Curricula Approved by the Supreme Planning Council". *Research and Planning in Higher Education*, ۱۲(۴۲), ۹۳-۷۱
- Parsa, Abdullah and Sakti, Parviz (۲۰۱۸). "Learning Approaches, Learning Outcomes and Students' Perceptions of the Implemented Curriculum and Academic Period". *Social and Human Sciences, University of Shiraz*, ۲۶(۲(۵۲) (Special Issue of Educational Sciences)), ۱-۲۳.
- Rajaei, Seyed Mehdi (۲۰۱۹). "Investigating the Strengths and Weaknesses of the New Curriculum of Biology Education at Farhangian University Compared to the Previous Curriculum. *Research in Biology Education*", ۱(۱), ۱۴-۵
- Rauf, Ali (۲۰۱۷). "Internship in Teacher Training Workshop", Tehran, Aizh Publications.
- Sadeghi, Ali and Mirsepasi, Zohreh (۲۰۱۹). "Pathology of the Method of Implementing the Curriculum of the "Geography Education" Major at Farhangian University. *Curriculum Studies*", ۱۵(۵۶), ۸۸-۶۵
- Taghizadeh, Hedayatollah (۲۰۱۴). "Pathology of the Curriculum of "Arabic Language Teaching": Case Study: Farhangian University.
- Yadgarzadeh, Gholamreza, Fathi Vajargah, Kourosh, Mehrmohammadi, Mahmoud, Arefi, Mahboobeh (۲۰۱۳). Analysis of Job Roles and Professional Activities of Curriculum Specialists, *Iranian Journal of Curriculum Studies*.